

The Horde: How the Mongols Changed the World (Orda: Moğollar Dünyayı Nasıl Değiştirdi)

Marie Favereau

Cambridge, The Belknap Press of Harvard University Press, 2021, 377 sayfa, ISBN: 9780674244214.

İlker GÜRER*

Fransız tarihçi Marie Favereau, alanında doçent doktor ünvanına sahiptir. Paris Nanterre Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. *The Horde: How the Mongols Changed the World* adlı çalışması, Harvard Üniversitesi Yayınevi, Massachusetts Cambridge’te (ABD) ve Londra’da (İngiltere) Belknap Yayınevi tarafından, 2021 yılında İngilizce olarak yayımlanmıştır. Eser, sekiz ana başlıkla beraber son söz bölümü içermektedir. Ana başlık isimleri; “The Resilience of the Felt-Walled Tents”, “Into the West”, “New Hordes”, “The Great Mutation”, “The Mongol Exchange”, “The Northern Road”, “Withdrawal” ve “Younger Brothers”tır. Son söz kısmının başlığı ise “The Horde’s Mirror”dır.

Kitap, Altın Orda Devleti’ni incelemeyi amaçlamaktadır. Altın Orda Devleti; Cengiz Han’ın büyük oğlu Cuci’nin ikinci oğlu Batu Han tarafından düzenlenen, Moğolların batı seferinden sonra 1242’de kurulmuştur. Bu kitap, Orda’yı kendi terimleriyle incelemeyi; yüzyıllar boyunca gelişen, uyum sağlayan ve dönüşen bu rejimin göçebe karakterini korurken nasıl ortaya çıktığını kavramayı amaçlamaktadır.

Aalışılagelmiş Batılı Moğol tarihçiliğinin aksine Favereau, Moğolların batı seferlerini, Avrupa medeniyetlerini yıkmaya çalışan bir dizi saldırı olarak nitelendirmez. Aksine, bozkırın kontrolü için sınır bölgelerinin güvenliğini sağlamak üzere yapılmış harekâtlar olarak değerlendirir. Favereau; “*Cengiz Han’ın büyük bir savaşçı ve stratejist olduğunu lakin, bozkır dünyasını yeniden şekillendirmesi ve kalıcı düzen kurması açısından az takdir edildiği*” düşüncesini yansıtmaktadır, bu düşünce yapısı üzerinden kitabını şekillendirmeye devam edecektir.

* Doktora Öğrencisi, Szeged Üniversitesi Ortaçağ Avrupa Tarihi, Szeged, ilkergurur34@gmail.com

Moğol İmparatorluğu en geniş hâlinde, doğuda Kore Yarımadası'ndan batıda Karpat Ovalarına, kuzeyde Sibirya ve Rusya topraklarından güneyde Çin'e kadar uzanan topraklara hükmetmekteydi. Ölümünden önce İmparatorluğunu dört oğlu arasında pay eden Cengiz Han, batı topraklarından büyük oğlu Cuci'yi ve soyunu sorumlu kılmıştır. Bugünkü Karadeniz kıyıları başta olmak üzere Rusya, Ukrayna toprakları başta olmak üzere Baltık Denizi kıyıları ve Karpat Ovaları önce Cuci'nin, sonra oğulları Batu Han, Orda Han ve onların soyundan gelenlerin yönetiminde olacaktı. Büyük han olarak oğlu Ögeday'ı tayin etmiş ve imparatorluğun merkez topraklarını ona bırakmıştır. Bir diğer oğlu Çağatay'a Hitayların eski topraklarını, Maveraünnehir ve çevresini vermiştir. En küçük oğlu Tuluy'a ise baba mirası toprakları bırakmıştır. Cengiz Han'ın vefatından sonra imparatorluk, isteği üzere tasnif edilse de büyük oğlu Cuci kendisinden önce vefat ettiği için batıdaki toprakların sorumluluğu Cuci'nin oğullarına geçmişti.

Cengiz Han ve Moğol İmparatorluğu'nun kuruluşu ile başlayan eser, Cengiz Han'ın en büyük oğlu Cuci'nin ilk batı seferlerinde yaptıkları ile ölümünden sonra oğlu Batu Han'la devam eder. Cuci'nin ölümü ile Altın Orda, oğulları Batu ve Orda arasında ikiye ayrılır. Batı kısmını Batu Han, Ak Orda olarak; büyük oğlu Orda ise doğu kısmını Kök Orda olarak yönetmeye başlar. Babasına benzer bir kader yaşayan Orda, hiyerarşide kardeşi Batu'nun altında kalmak suretiyle devletin kendi hakkı olan kısmını yönetmiştir. Batu'nun soyunun sona ermesi ile Orda ve Batu'nun torunları arasında devlet yönetimi için iç çekişmeler başlayacaktır. Cuci soyunun, hem kendi içindeki güç çekişmeleri hem de amcazadeleri İlhanlılarla yaşadıkları ticaret merkezli problemlere değinmektedir.

Boyundurukları altında bulunan Rus prenslikleri üzerinden Altın Orda'nın ekonomik, sosyal ve siyasi yapılanmasını incelemekte; bu yapılanma ve ataları Cengiz Han'ın yönetim şekli arasında bağlantılar kurmakta; ayrıca Rus prensliklerinin, siyasi varlıklarının temelini Altın Orda mirası üzerine kurguladıklarından bahsetmektedir. Kimi Rus tarihçiler tarafından Rusya'nın karanlık çağı olarak nitelendirilen Altın Orda dönemini, *Yarlık/Yarlıq* olarak bilinen, yerel Rus beylerinin, Orda hanlarından yönetim için izin aldıkları sistemi açıklayarak; aslında bu sistemin Rus beyliklerinin gelişiminde etkili olduğuna değinmektedir. Moskova şehrinin, Altın Orda dönemindeki askerî ve ekonomik öneminden bahsederek bu şehrin gelişimine olumlu etkileri olduğunu; dönemin diğer büyük ve önemli şehirleri Kiev ve Vladimir'in, Altın Orda Devleti sayesinde çok daha önemli bir noktaya geldiğini ortaya koymakta ve dolayısıyla Rus devletinin oluşumunu buraya dayandırmaktadır.

Moğolların, barış ve dinî hoşgörü politikalarını irdelemekte ve Ortodoks Kilisesi'nin Altın Orda dönemindeki gelişiminden, vergi muafiyetlerini ele almaktadır. Açıkça dile getirdiği üzere, Moğolların tüccarlarla iyi geçinmeye çalıştıklarından, güvenliği ticaretin sürdürülebilir olması için sağladıklarından bahsetmektedir. Berke'nin Müslüman olmasını da hem Memlüklerden destek alabileceğine hem de ticaretin pekişmesine yönelik olarak değerlendirmek mümkündür. Favereau bu durumu şöyle açıklıyor: *"Avrasya bozkırının, Kırım ve Doğu Avrupa eteklerinin Müslümanlaşması Orda'nın en önemli mirasıdır."*

Cuci soyunun ekonomik atılımları ve politikaları sayesinde Gümüş ve Kürk gibi birçok ticari ürün

güvence altına alınıp, üretimleri ve ticareti teşvik edilmiştir. Bu durum, Orta Asya'dan Avrupa'ya devasa ve güvenli bir ticaret ağı oluşturmuştur. Moğollar sadece ticareti güvence altına almakla kalmamış, başkalarının da kendi limanlarında, geçiş noktalarında, pazarlarında ticaret yapmalarının önünü açmıştır. Bu durum Batılı tarihçilerce *Pax Mongolica* olarak adlandırılmaktadır. Favereau detaylı bir şekilde Altın Orda özelinde Moğolların ticari yapılanmalarına dikkat çekmiştir.

Favereau; Pax Mongolica yani "Moğol Barışı" kavramını tartışmaya açıyor, bunun altında yatan sebep ise barışı bir zorunluluk olarak görmemesidir. Ona göre; "*İç gerilimler ekonomik başarılar ile bağdaşmaz değildi.*" Bu sebeple Pax Mongolica adı yerine *Mongol Exchange* yani "Moğol Değişimi" adını kullanmayı önermiştir.

Maria Favereau, Altın Orda'nın dünya düzeni üzerinde olumlu etkileri olduğunu iddia etmektedir. Eseri; Altın Orda'nın dış politika, ticaret ve bölgesel kalkınma programları açısından değerlidir. Moğolların ve Altın Orda Devleti özelinde belki de bütün bozkırın göçebe toplulukları için söyleyebileceğimiz şudur ki; esneklik, uyarlanabilirlik ve uyum sağlayabilme özellikleri sayesinde değişken koşullara rağmen nasıl ayakta durabildiklerini görüyoruz. Batı tarihçiliğinin farklı bir bakış açısı örneği olarak, Moğollarla ilgili okurlara tavsiye edilir.